

UMJETNOST PROPADANJA

Na prošlonedeljnoj konferenciji za štampu poznati crnogorski biznismen Stanislav Čano Koprivica u ime Socijaldemokratske partije Crne Gore, čijim izbornim štabom presjedava, postavio je premijeru Đukanoviću sto i jedno pitanje.

Prisjećajući se izjave premijera Đukanovića uoči izbora 1990. godine da bi bila „prava umjetnost ne obezbjediti dostojanstveniji i bogatiji život za svega 650.000 građana u ovako bogatoj Crnoj Gori“, Stanislav Čano Koprivica, šef izbornog štaba Socijaldemokratske partije postavio je čak sto i jedno pitanje. Ova pitanja, kaže Koprivica, „koje sam javno postavio premijeru, gospodinu Milu Đukanoviću, istovremeno postavljam vladajućoj stranci i svim njenim čelnicima, sa željom da se nad njima zamisle i svi građani Crne Gore. Kako „društvo izvesti na put zdravog razuma, prepoznavanja sopstvenih civilizacijskih interesa i obezbjeđivanja efikasnog i brzog materijalnog preporoda“, zapravo je centralna tema svih pitanja koje je postavio Čano Koprivica. „Na tom planu“, smatra on, „svi nosimo sopstvene zadaće i sopstvene odgovornosti. U tom smislu, moja pozicija je svedena na to da pitam, a Vaša (Đukanovićeva) da odgovarate“. Čitava serija pitanja tiče se aktuelnih ekonomskih i socijalnih problema i poređenja sadašnjeg privrednog trenutka Crne Gore sa onim iz predratne 1989. godine, tj. godine u kojoj je sadašnje crnogorsko rukovodstvo preuzelo vlast. Tu je, naravno, i traženje uporednih podataka o aktuelnom i nekadašnjem nivou razvijenosti Crne Gore i ostalih bivših jugoslovenskih republika. Koliko je nacionalni dohodak po glavi stanovnika u Crnoj Gori i kako on stoji, u

poređenju sa '89. godinom, a kako u poređenju sa bivšim republikama SFRJ? Kolika je prosječna plata u Crnoj Gori, a kolika u bivšim republikama Jugoslavije? Kolika je bila potrošnja mesa po glavi stanovnika 1989., a kolika 1995. godine.

Koprivicu zanimaju egzaktni podaci. Koliko ima gladnih, koliko je nezapošljenih, radnika na prinudnim odmorima, sa kojim kapacitetima rade proizvodne firme u Crnoj Gori sada, i koliko je to u odnosu na '88. i '89. godinu?

„Gospodine Đukanoviću“, kaže Koprivica, „znam da je slika o materijalnom stanju naših građana i njihove djece veoma sumorna. Ubijeđen sam da ste zbog toga i Vi manje nesrećni nego što sam ja.“ Zato se dio njegovih pitanja tiče se i zdravstvenih problema stanovništva Crne Gore: koliko se uvećao broj oboljelih, naročito od onih bolesti koje su nedvojbene izraz siromaštva, (TBC i sl.)? Koliko je povećan procenat smrtnosti građana i posebno djece u periodu 90-96. godine? Koliko se uvećao broj samoubistava u Crnoj Gori u tom periodu, a koliko je opao procenat nataliteta?

Temeljno ekonomsko pitanje glasi: koje godine i sa kojim tempom razvoja će Crna Gora postići ekonomski rezultat i standard iz 1989. godine? Na to se nadovezuju i zahtjevi za konkretnijim odgovorima. Koliko je finansijskih sredstava potrebno za cjelokupnu reprodukciju i revitalizaciju crnogorske

privrede danas, a koliko je bilo 1989. godine? Sa kojim kapacitetom rade Željezara, Kombinat aluminijuma, „Radoje Dakić“, „Marko Radović“, Vunarski kombinat, „Titeks“, „Obod“, „Košuta“, i dr.? Koliko je brodova Crna Gora imala prije šest godina, a koliko danas? Koliki su prihodi od pomorskog saobraćaja '95. a koliki su bili '89. godine, odnosno koliko je u međuvremenu stradala crnogorska trgovačka flota?

Rezime vladavine Đukanovićevog kabineta moći će se dobiti i odgovorima na pitanja iz oblasti turizma i spoljnotrgovinske razmjene. Koliki je prihod od turista, domaćih i stranih '95. , a koliki je bio '89. godine? Koliko su uvećani turistički kapaciteti u periodu 1989-96. godine? Koliki je devizni priliv '95., a koliki je bio '89. godine? Koliko je Crnogorski izvoz bio '95. i u prvom polugođu '96. godine, a koliki je bio '89. godine?

Koliko su procenjeni gubici i štete koje je Crna Gora pretrpjela od '90. do '96. godine? Da bi se to precizno izračunalo predhodno vjerovatno treba saznati kakvo je stanje sa infrastrukturom, a posebno sa elektroprivrednom i saobraćajnom mrežom, sa kojim kapacitetom radi Luka Bar, koliko je u periodu '90-'96. godine izgrađeno magistralnih i regionalnih puteva u Crnoj Gori, šta se desilo sa ugovorom oko Jaza i Buljarice i kako se poslovalo sa Jezdom, Dafinom, Kenom Stanojevićem?

Koprivica podsjeća Đukanovića na „jasna, precizna i pravovremena“ upozorenja SDP-a da je finansijsko poslovanje tipa Jezde i Dafine apsurdno i ekonomski nemoguće, u stvari kriminalno, da se ne smije svjesno proizvoditi hiperinflacija, da se monetarističkim trikovima ne preporuča ekonomija zarobljena ratom-ratom uperenim i protiv Crne Gore. Zato postavlja pitanje: Šta je Vlada uradila da se sredstva takozvane stare štednje

vrate građanima Crne Gore? Koliko su građani Crne Gore i Crna Gora opljačkani od „Jugoskandika“, „Dafiment banke“, „Inos banke“? Da li će se išta preduzeti za obeštećenje opljačkanih građana? Zašto nedostaje moralna snaga crnogorskom establišmentu da građanima Crne Gore objasni da su zajam za Srbiju, upadi Srbije u monetarni sistem SFRJ, „Jugoskandik“, i „Dafiment“, projektovana hiperinflacija, monetarističko zamrzavanje bili samo prelazni, fazni mehanizmi globalno projektovane i izvedene ratne politike? Prvi zadatak Vlade je, smatra Koprivica, da potpuno razbije dugo i uporno razvijanu tezu o inferiornom položaju Crne Gore i njenoj nemoći da samostalno živi. Ističući da Crna Gora ima 12,2 ha zemljišta po stanovniku što je 7 puta više od Belgije, 10 puta više od Holandije, 25 puta više od Malte, 3 puta više od Srbije. Koprivica postavlja Đukanoviću sledeća pitanja: da li se slažete sa teorijom da bi samostalna Crna Gora gladovala? Po kojoj cijeni i pod kojim uslovima Crna Gora plaća ne

Kako izdržati državničku obuku

Gospodin predsjednik M. Bulatović izjavio je da se još uvijek niste naučili državnim poslovima. Koliko bi još trebalo vremena da građani Crne Gore budu zamorčići? Hoće li oni izdržati tu obuku?

baš kvalitetnu pšenicu, a po kojoj se cijeni ta pšenica u znatno boljem kvalitetu prodaje na svijetskom tržištu? Zatim: koliko je podignuto kuća na Crnogorskom primorju koje se ne uklapaju u prostorni plan? Koliko je uništeno maslinovih stabala u poslednjih šest godina? Koliko je izraubovano kvalitetnih šumskih prostora i koliko se posljedica trpi od toga zbog erozije zemljišta i sl.?

Koliko je crnogorskog prostora, naročito primorskog pod kontrolom vojske?

Koliko građani Crne Gore plaćaju takse za korišćenje aerodroma Tivat i Podgorica? Čiji su to aerodromi? Da li je u Crnoj Gori ikad ozbiljno i odgovorno razmatrano pitanje o tome koji su nam vojni potencijali i koncepcija narodne odbrane najracionalniji? Kada će se to pitanje staviti na dnevni red i unijeti u kontekst generalnih razvojnih opredjeljenja Crne Gore?

Položaj Crne Gore u novoj federaciji posebno interesuje Koprivicu. Otuda i niz pitanja za tu temu: koliko je učešće gospodina predsjednika Srbije S. Miloševića u sudbonosnim političkim, ekonomskim, kulturnim i drugim pitanjima Crne Gore? Kolike su štete (bilo Srbiji bilo Crnoj Gori) zbog blokada i oduzimanja roba na granici između dvije republike? Koliko roba iz Srbije i sa Kosova ide preko Soluna? Koliki je godišnji gubitak elektroenergije zbog nepovoljnog ugovora sa elektroprivredom Srbije? Gdje su i kolike

Ratna odšteta

Da li će Crna Gora učestvovati u plaćanju ratne odštete za Vukovar, Dubrovnik, druge hrvatske gradove i Konavle? Da li je zahtjev Hrvatske za ratnu odštetu za Konavle ispostavljen Jugoslaviji ili Crnoj Gori?

rezerve sredstava Crne Gore od deviznih deponovanih sredstava Narodne banke Jugoslavije? Da li Crnoj Gori pripada i koliko deponovanog zlata u inostranstvu? Kako će Crna Gora proći u diobenom bilansu nasljedstva bivše SFRJ?

Kolike su devizne rezerve Crne Gore i pod čijom su kontrolom, vjerovatno zanima svakog građanina. No, Koprivicu interesuje i koji su izvori za stvaranje deviznih rezervi Crne Gore, zatim koliki je promet cigareta švercom i koje firme (državne i privatne) učestvuju u trgovini cigareta i kafe. To su pitanja o iznosu spoljnotrgovinskog deficita Jugoslavije i Crne Gore, zahtjev za objašnjenjem

kako je izvršen otkup crnogorskog duga. A zatim: kakva je perspektiva projekta formiranja i razvoja crnogorske avio-kompanije? Da li je i ko zabranio realizaciju avio-kompanije „Montenegrairline“

Crna Gora, kaže Koprivica u obraćanju Đukanoviću, iako vjekovima usamljena na Balkanu, svojim slobodarstvom, etičkim i moralnim vrijednostima, imala je veoma visoku cijenu u civilizovanom svijetu. Danas, nakon što je kao izuzetno uvažena i nesebičnom solidarnošću podržana članica, 50. godina provela u zajednici južnoslovenskih država, Crna Gora ne samo da je izgubila svoje mjesto i cijenu u ovom civilizovanom svijetu, nego su njen identitet i perspektiva potpuno neizvjesni. Danas se Crna Gora više ne pita sama sa sobom, niti se u njoj na izvjestan način mogu dobiti odgovori na osnovna životna pitanja. Potpuno mi je jasno da Vi i Vaša Vlada imate značajna ograničenja u vođenju politike. Jasno mi je da su Vam ruke u dobroj mjeri sputane raznim vrstama pritisaka koji se vrše na Crnu Goru. Međutim, ubijeden sam da se takvoj vrsti pritisaka i kontrole, pogubnoj za Crnu Goru i njene građane, ne može oduprijeti istom metodologijom, partikularnom kontrolom svega i svačega i slično. Crna Gora može izaći iz ove materijalne i moralne bijede samo na jedan način, na način koji otvara mogućnosti za one koji zdravo i civilizovano misle, za one koji stvaralački doprinose, za one koji su konstruktivni i kooperativni. Taj jedini način, civilizacijski i politički se definiše kao demokratija, pravna država i otvoreno društvo. Otuda i pitanje: da li je u Crnoj Gori život podređen politici i političarima ili politika životu? Da li bi trebalo smanjiti administrativnu upravu? Postoji li mogućnost da se Ministarstva pretvore u više malih naučnih instituta (da, primjereno potrebama i specifičnostima Crne Gore obavljaju i naučnu i državnu funkciju i da se pri

tome djelimično samostalno izdržavaju)?

Izvinjenje Dubrovniku

Interesujući se za broj poginulih i ranjenih u ratu, kao i broj madih, posebno naučnih i stručnih kadrova, koji su pobjegli iz Crne Gore da ne bi išli u armiju i rat, Koprivica Đukanoviću postavlja sledeće pitanje: da li smatrate da bi bilo poniženje za Vašu partiju ili Crnu Goru da ode da se izvini, da „klekne na koljena“ za oproštaj i položi vijenac svim poginulima u Konavlima i Dubrovniku?

Slijedi čitav set pitanja posvećenih transformacijama društvene svojine. Zašto su Zakonom o privatizaciji dodatno preferirani fondovi, a građanima ustvari umanjena prava na raspodjelu društvenog bogatstva? Koliko je time pojačana državna kontrola nad privrednim tokovima? Koliko je do sada prodato dionica kojima su raspolagali fondovi? Zašto je onako grubo i manipulatorski izigrana inicijativa Samostalnih Sindikata Crne Gore oko Zakona o privatizaciji? Da li je to i poseban šamar stručnosti i političke promišljenosti za one koji su zakon radili i zastupali? Posebno u kontekstu najnovijih obavezivanja prema MMF-u za masovnu vaučerizaciju.

Pažnju zaslužuju i pitanja o efektima reforme stambene politike i otkupa stanova u Crnoj Gori. Koliko je kupljeno i dato stanova radnicima republičke administracije u periodu '90-'96.godina? Koliko je dato stanova rukovodstvu Crne Gore? Koliko je koštao jedan metar kvadratni stana i po kojoj su cijeni otkupljeni stanovi? Nasuprot tome, Koprivicu zanima, koliko je stanova za radnike Crne Gore i kakva im je mogućnost za otkup stanova data?

Sasvim je izvjesno, tvrdi Koprivica, da su uz obaveze i odgovornosti materijalnog preporoda nezaobilazne i istovremeno mnogo teže one koje se

tiču moralnog i duhovnog preporoda Crne Gore. Više ne postoji niko naivan da ne zna da su rat, raspad Jugoslavije i mnogostruku nesreću narodu isključivo proizveli oni koji su u tome vidjeli šansu i svoj profit. Dok su nacionalne privrede propadale, oni su se bogatili, a iza raspada jednog kakvog takvog vrednosnog sistema ostajala je amorfna masa iz koje na svaki pokušaj da se izdigne i ljudski uobličiti iskaču i reže bijesni nacionalizmi. Otuda i čitav blok pitanja posvećen moralnoj krizi crnogorskog društva. Da li ćemo se izvući iz duboke moralne krize i osloboditi kriminala i ratnog profiterstva? Da li vidite način da se formiraju duhovne, moralne i kulturne snage koje će proizvesti viziju budućnosti Crne Gore kontinuirano sa njenim vjekovima temeljenim etičkim i moralnim principima? Koliko je porastao kriminal u Crnoj Gori u poslednjih šest godina i šta će se preduzeti da se on zaustavi?

Da li imate informaciju od Vaših nadležnih službi koliko droge ide u tranzit, a koliko ostaje u Crnoj Gori? Koliko se ljudi i djece u Crnoj Gori drogira? Uporedite to sa stanjem iz 1989. godine? U kojoj mjeri se razvija korupcija u Crnoj Gori i Jugoslaviji?

Koprivica kaže da je svjesno zaobišao čitav niz pitanja o poreskoj politici, o ekološkim problemima i perspektivama, o mogućoj i neophodnoj modernizaciji obrazovnog sistema, tehnološkom razvoju, kulturi i drugo. „Opredijelio sam se za niz onih koja smatram neposredno aktuelnim i sasvim dobrom osnovom da se oživi politička i funkcionalna komunikacija u crnogorskom društvu“. Osnovna namjera mi je bila da podsjetim i insistiram na principima civilizacije i zdravog razuma, na principima koji su istovremeno temelji i pretpostavka demokratije. U tom smislu, čitavu stvar sam koncentrisao na temeljnu logiku principa odgovornosti.

„Koliko god je slika o Crnoj Gori sumorna“, kaže Koprivica, „toliko su joj

zamračene perspektive ukoliko kretanja nastave ovim tokom. Uzaludne su naknadne pameti ukoliko pred novim problemima ostajemo nemoćni i bez odgovora. Makar jedno je sasvim jasno: ništa se neće postići ukoliko svako ne pronađe svoje mjesto i ukoliko svi ne pokažemo dobru volju i spremnost da podnesemo odgovornost za ono što činimo ili ne činimo. Naprijed možemo samo zajedno“.

Dragan ĐURIĆ

MONITOR

petak 6.septembar 1996. godine